

Bilten

Broj 1
jul 2011. godine

INTERRESORSKE GRUPE ODRŽIVOG RAZVOJA

Bilten

INTERRESORSKE GRUPE
ODRŽIVOG RAZVOJA

Izdavač

**Interresorska grupa
za komunikacije održivog razvoja**

Urednica:

Maša Đikanović
(Kancelarija za održivi razvoj)

Grafička obrada

Blažo Milić

Korektura i redakтура:

Sonja Živaljević
(Izdavačka kuća "Dijak")

Komunikaciona strategija
održivog razvoja Crne Gore **4**

Interresorska grupa
za komunikaciju održivog razvoja **5**

Ministarstvo održivog razvoja i turizma
Održivi razvoj i turizam **6**

Ministarstvo ekonomije
Ekonomija i održivi razvoj **7**

Ministarstvo prosvjete i sporta
Obrazovanje i održivi razvoj **8**

Ministarstvo zdravlja
Zdravlje i održivi razvoj **9**

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja
Poljoprivreda i održivi razvoj **10**

Ministarstvo odbrane
Odbrana i održivi razvoj **11**

Ministarstvo pravde
Pravda i održivi razvoj **12**

Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija
Međunarodni odnosi i održivi razvoj **13**

Ministarstvo kulture
Kultura i održivi razvoj **14**

Posebno je zadovoljstvo, ali i posebna odgovornost predstaviti održivi razvoj institucijama čiji rad suštinski i direktno utiče na formiranje budućnosti naše države. Kroz donošenje zakona, sprovođenje projekata, strategija, obuka i saradnju sa različitim profilima domaćih i međunarodnih saradnika, u državnoj upravi se zajednički ostvaruje razvojna vizija Crne Gore, uz sve veće svjesne napore da ona u svakom svom segmentu bude promišljena, dugoročna, stabilna – jednom riječju, održiva.

Pred Vama je **prvo izdanje Biltena Interresorske grupe za komunikaciju održivog razvoja**, koju čine predstavnici svih šesnaest resora u Vladi i dva kabineta potpredsjednika Vlade.

U **prvom broju**, široki koncept održivog razvoja predstavljen je kroz prizmu **devet državnih resora**. Pored očekivane perspektive ministarstava čija je djelatnost vidno vezana za ekonomski, ekološki ili društveni stub (kao što su Ministarstva održivog razvoja i turizma, poljoprivrede i ruralnog razvoja, zdravlja ili kulture), predstavljena je suštinska posvećenost i konkretne aktivnosti resora kod kojih je na prvi pogled teže uočljiva nit koja povezuje njihov mandat sa ovim sveprožimajućim terminom. Tako su prepoznate i predstavljene aktivnosti *Ministarstva odbrane* da na održiv način uništi višak naoružanja u Crnoj Gori, kao i nastojanje *Ministarstva pravde* da kroz brojne reforme doprinese stvaranju stabilnog i uređenog društveno-pravnog poretka.

Fokus ovog uvodnog mjesečnog izdanja Biltena je, u skladu sa idejom o uvezujućem duhu održivog razvoja, kampanja Ministarstva održivog razvoja i turizma pod nazivom *Ekološka nit koja nas spaja*. Brošura sa svim relevantnim podacima dostupna je uz ovo izdanje, koje će, nadamo se, biti još jedan korak ka zajedničkom ostvarenju održive budućnosti. Kao predsjedavajuća institucija tokom prvog kvartala postojanja i rada ove Grupe, Kancelarija duguje posebnu zahvalnost svim njenim članovima, čije zalaganje je istinski primjer efikasne međuresorske saradnje.

Bosiljka Vuković

v.d. šefa Kancelarije za održivi razvoj

Komunikaciona strategija održivog razvoja Crne Gore

Radi poboljšanja implementacije koncepta održivog razvoja, **Kancelarija za održivi razvoj** (KOR) je u saradnji sa Vladom Holandije pripremila *Komunikacionu strategiju održivog razvoja Crne Gore* 2011-2013. godine (KSOR), zajedno sa jednogodišnjim Akcionim planom. Ova strategija, usvojena na sjednici Vlade Crne Gore od 23. decembra 2010. godine, za osnovni cilj ima da **podrži implementaciju Nacionalne strategije održivog razvoja** (NSOR), jednog od temeljnih dokumenata koji može značajno uticati na dalje razvojne tokove i orijentacije države.

Jedan od nužnih uslova za postizanje tog cilja je **dugoročno intenziviranje javnog zagovaranja ovog koncepta na svim nivoima društva**. Stoga, pored najšire javnosti, *ciljne grupe* čine i državne institucije, lokalna uprava i javne institucije; poslovni sektor; civilni sektor; mediji; obrazovne institucije; međunarodna javnost.

Zbog složenosti, sveprožimajuće prirode koncepta održivog razvoja, Strategija preporučuje **gradualni/postepeni pristup** u razvoju komunikacionih aktivnosti. Drugim riječima, ako se predviđeni ciljevi iz nekog razloga ne dostignu u datom roku, glavna preporuka

KSOR-a je da se ne prelazi na sljedeći stadijum sve dok se ne uspostave temelji neophodni za sprovođenje predviđenih kasnijih mjera.

- **Prioritetni cilj za prvu, 2011. godinu** važnja Strategije, jeste unapređenje komunikacionih kapaciteta i uspostavljanje mehanizama za koordinaciju i izgradnju neophodnih partnerstava u društvu.
- U **2012. godini**, KSOR predviđa intenziviranje javnog dijaloga i postizanje širokog društvenog konsenzusa o održivom razvoju.
- U **2013. trećoj godini** primjene ovog dokumenta, fokus je na intenzivnom javnom zagovaranju koncepta održivog razvoja.

U lijevoj osnovici trougla je **Vladin biro za informisanje**, kao prirodno tijelo kroz koje Vlada, kao cjelina, artikuliše svoj angažman prema javnosti. Tu je i **Tim za implementaciju komunikacionih strategija** (tijelo aktivno u okviru Vladinog Biroa za informisanje) koji će svoje znanje i iskustvo staviti u funkciju boljeg predstavljanja koncepta održivog razvoja, i **Interresorska grupa za komunikaciju održivog razvoja** (više detalja o ovom tijelu u sledećem izdanju *newslettera*). U centru se, kao ključni organ, nalazi **Koordinaciono tijelo** zaduženo za **implementaciju KSOR-a**, koje je pod direktnom nadležnosti NSzOR-a, trenutno u procesu formiranja i biće predstavljeno u sledećem broju.

Strategija predlaže model koordinacije oslonjen na trougao sa **tri uporišne tačke** koje obuhvataju **ključne aktere komunikacionog procesa**:

- Na vrhu ovog trougla nalazi se **Nacionalni savjet za održivi razvoj** (NSzOR) sa **Kancelarijom za održivi razvoj**, kao operativnim tijelom, i **Radnom grupom za komunikaciju s javnošću**. Savjet, takođe, zahvaljujući svom specifičnom sastavu, predstavlja aktivnu vezu sa NVO sektorom, poslovnom zajednicom i ostalim oblicima društvenog organizovanja. Po svojoj prirodi, ovaj organizacioni potencijal je upućen na mrežni model komuniciranja i uključivanje predstavnika svih slojeva društva u komunikacioni proces.

Interresorska grupa za komunikaciju održivog razvoja

Prema jednoj od glavnih odrednica Strategije, u **martu 2011.** godine formirana je **Interresorska grupa za komunikaciju održivog razvoja**. Ona je **jedan od ključnih elementa** institucionalnog okvira za sprovođenje KSOR-a.

- Mandat ove grupe je da:
 1. prati i izvještava o implementaciji KSOR-a i **akcionih planova KSOR-a**;
 2. učestvuje u izradi **akcionih planova**;
 3. učestvuje u aktivnostima koje se tiču održivog razvoja u resornim ministarstvima, a nisu navedene i/ili predviđene Akcionim planom KSOR-a;

4. osigura i podstakne kontinuiranu razmjenu informacija.

Godišnji akcioni planovi KSOR-a ujedno su i okvir za rad Grupe, koja pored *Koordinacionog tijela za implementaciju KSOR-a* odgovara i *Nacionalnom Savjetu za održivi razvoj* (NSzOR), čiji je predsjednik premijer Igor Lukšić.

• **Članovi** ove grupe su predstavnici 16 ministarstava i dva kabineta potpredsjednika Vlade zaduženi za poslove odnosa sa javnošću, u sledećem sastavu:

PREDSJEDAVALA INSTITUCIJA	PREDSJEDAVALA
Kancelarija za održivi razvoj	Bosiljka Vuković
INSTITUCIJA	KOORDINATOR
Kancelarija za održivi razvoj	Maša Đikanović
Ministarstvo ekonomije	Draženka Božović
Ministarstvo održivog razvoja i turizma	Milica Lekić
Ministarstvo rada i socijalnog staranja	Tatjana Radulović
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava	Sabahudin Delić
Ministarstvo zdravlja	Tijana Kavarić
Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja	Larisa Miranović
Ministarstvo prosvjete i sporta	Vesna Gajević
Ministarstvo nauke	Milena Milunović
Ministarstvo saobraćaja i pomorstva	Ivana Pejović
Ministarstvo kulture	Milica Nikolić
Ministarstvo finansija	
Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija	Maja Jovović Schmidt
Ministarstvo unutrašnjih poslova	Tanja Knežević-Perišić
Potpredsjednik Vlade za politički sistem, unutrašnju i spoljnu politiku / Ministarstvo pravde	Ana Radusinović
Potpredsjednik Vlade za ekonomsku politiku i finansijski sistem	Snežana Šljukić
Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije	Sanja Milunović
Ministarstvo odbrane	Senada Žiga

Radnom grupom predjedava predstavnik jednog od resora – kabineta uključenih u rad Grupe. Predsjedavanje je **rotirajuće** na svaka **četiri mjeseca**, što se poklapa sa sastancima Koordinacionog tijela za implementaciju KSOR-a, kojima predsjedavajući podnosi izvještaj o radu Grupe i učestvuje u radu Tijela. Tokom ova prva četiri mjeseca, Grupom predjedava Kancelarija za održivi razvoj, koja ima i stalnu ulogu Sekretarijata grupe.

Tokom godine, učešće Interresorske grupe predviđeno je u sledećim aktivnostima:

- Redovna razmjena informacija kanalima predviđenim za internu komunikaciju - *na mesečnoj osnovi*
- Uspostavljanje redovnog mesečnog biltena (e-news letter) - *kontinuirano*
- Uspostavljanje e-mail grupe (Google Group) šire grupe aktera uključenih u proces, kontinuirana razmjena informacija -

mart/kontinuirano

- Održavanje jednodnevnih seminara o OR namijenjenih javnim službenicima na državnom nivou, poseban seminar za članove Vladine interresorne grupe - *maj - decembar*
- Četvoromesečno izvještavanje o radu Grupe Koordinacionom tijelu za sprovođenje KSOR-a
- Izrada, štampanje i distribucija brošure «Moja uloga u procesu održivog razvoja»- *septembar*
- Izrada i emitovanje video spota/radio džingla na temu «Moja uloga u procesu održivog razvoja» - *septembar - decembar*
- Manifestacija obilježavanja 20. godišnjice proglašenja Crne Gore za ekološku državu - *septembar*
- Projekat zajedničkog godišnjeg Forumu o održivom razvoju javnog, poslovnog i civilnog sektora o primjeni koncepta OR u Crnoj Gori na državnom i lokalnim nivoima - *novembar*

Održivi razvoj i turizam

Dvadeseti vijek ostaće upamćen kako po velikim ratovima i razaranjima, tako i po tehnološkom napretku koji je donio mnoge pogodnosti ljudskoj zajednici. No, dvadeseti i dvadeset prvi vijek donijeli su i neka pozitivna obilježja, prije svega svijest o pravu ljudi da žive u sredini koja je zdrava. Crna Gora je, kao ekološka država, prepoznala značaj ove oblasti i ugradila je u svoj najviši pravni akt, pokazujući tako čvrsto opredjeljenje da svoj budući razvoj zasniva na balansu između potrebe da napreduje, razvija se i gradi, i potrebe da opravda status ekološke države. Drugim riječima - da napreduje na principima održivog razvoja.

Jedna od predrasuda prisutnih na našim prostorima je da zaštita prirodnih vrijednosti dolazi u sukob s interesima ekonomskog rasta. No, zaboravlja se da su zaštićena područja, sa svojim izuzetnim prirodnim vrijednostima i resursima, kamen temeljac strategije očuvanja biodiverziteta, a istovremeno i značajan potencijal za održivi ekonomski razvoj zemlje. Stoga je, u ukupnim aktivnostima uspostavljanja i upravljanja zaštićenim područjima, potrebno detaljno valorizovati raspoložive potencijale, osmisliti njihovo korišćenje na dopušten način i izvesti konkretne projekte.

Implementacija dobre prakse iz oblasti zaštite životne sredine i prostornog planiranja jedan od najsnažnijih instrumenata u unapređivanju teorije i prakse urbanističkog i prostornog planiranja i pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, te unapređenju

zaštite kulturnih i prirodnih dobara, urbanog prostora i ambijenta, a što svakako predstavlja put ka održivom opstanku i eko-urbanom razvoju. Jer, održiva gradnja je najprihvatljivija gradnja koja podržava i unapređuje postojeći standard življenja, a da pritom ne polazi od uništavanja prirode, zagađivanja okoline, visokih troškova korišćenja i održavanja građevina. To je gradnja koja nam osigurava udobniji i zdraviji prostor za život. Temelji se na prirodnim zakonitostima, koristi potencijal prirode, ali je ne uništava.

Turistički potencijali, kao jedni od glavnih resursa Crne Gore, zavise upravo od održivog razvoja, tj. naše sposobnosti da sačuvamo prostor u kome živimo, a u koji će se posjetioci rado vraćati. Svakako i da originalni sadržaji koji su u skladu sa konceptom održivog razvoja, kao što su: tradicionalna poljoprivreda, proizvodnja organske hrane, tradicionalni zanati i rukotvorine, uzgoj ljekovitog bilja i šumskih plodova, te mnogi drugi eko i etno turistički proizvodi i sadržaji koji će pomoći ruralnom razvoju, mogu biti komparativna prednost na užem i širem tržištu i turističkoj ponudi.

Na kraju, učešće javnosti u procesu donošenja odluka o razvoju jedne zemlje, predstavlja jedan od osnovnih oblika učešća građana u procesima odlučivanja o pitanjima značajnim za njihovu sredinu i zdravlje. Država koja omogućava adekvatno učešće javnosti u procesu donošenja odluka i rješava otvorena pitanja u konsultacijama sa građanima, ima daleko racionalniji i jeftiniji

Naravno, zaštita životne sredine se ne može u potpunosti ostvariti ako svijest svih nas o održivom razvoju i svemu što on uključuje nije na dovoljno visokom nivou. Zato je kampanja *Ekološka nit koja nas spaja* imala veliki značaj za dalji pravac djelovanja nas, kao građana ekološke države, a Ministarstvo održivog razvoja i turizma nastaviće da sprovedi aktivnosti koje imaju za cilj uključivanje svih građana u ono što se zove saradnja za zajednički cilj – održivi razvoj.

način upravljanja. Mediji, sa druge strane, kao odgovoran dio javnosti, moraju svojim angažmanom doprinijeti zaštiti prirode i nastaviti da opravdavaju svoj status jednog od stubova svjetske politike u donošenju odluka od krucijalnog značaja za implementaciju principa održivog razvoja.

Zato, u narednoj godini, Ministarstvo održivog razvoja i turizma planira da nastavi sa proaktivnim pristupom u informisanju građana a koji se tiče: gradnje sa građevinskom dozvolom i prijavljivanja bespravne gradnje, ekologije, kao i svih pitanja iz oblasti građevinarstva, prostornog planiranja, te saradnje sa međunarodnim organizacijama, institucijama i investitorima, kako bismo na najbolji način zajednički sačuvali ograničeni ali izuzetno vrijedan prostor u kome živimo.

Ekonomija i održivi razvoj

Ministarstvo ekonomije sprovodi niz projekata kojima se uspostavlja balans između interesa LJUDI (socijalni efekti), PRIRODE (ekološki efekti) i EKONOMIJE (ekonomski rast, profit).

Kao nadležno tijelo Vlade Crne Gore za pitanja energetike, posebnu pažnju daje održivom energetsom razvoju. S obzirom na raspoložive resurse, energetika je jedna od najznačajnijih komparativnih prednosti Crne Gore. Ministarstvo ekonomije je počelo da sprovodi određene mjere i aktivnosti koje će pozitivno uticati na životnu sredinu, ali i na komfor i životni standard njenih građana. Prvi učinjen korak je stvaranje održivog i snažnog legislativnog i regulatornog okvira, koji dovodi do stvaranja pozitivnog ambijenta za ulaganja u energetske sektor. To se postiglo usvajanjem Zakona o energetici, Zakona o energetskej efikasnosti i Zakona o potvrđivanju Statuta Međunarodne agencije za obnovljive izvore energije (IRENA), čime se Crne Gora odvažno postavila kao proaktivni igrač u evropskim i međunarodnim tokovima promocije zaštite životne sredine i smanjenja zavisnosti od fosilnih goriva.

U Crnoj Gori se trenutno realizuje više projekata važnih kako za energetske sistem Crne Gore, tako i za cijeli region, a u skladu sa konceptom održivog razvoja. Projekat hidroelektrana na Morači je u proceduri javnog nadmetanja. U idućoj godini biće pokrenut postupak valorizacije rijeke Komarnice i drugih hidroenergetskih kapaciteta. Počelo se i sa razvojem i realizacijom projekata malih hidroelektrana, koje su, osim što imaju energetske značaj, važne i za razvoj i izgradnju sjevernog dijela Crne Gore, inače veoma bogatog prirodnim resursima.

Osim toga, sprovedena je procedura javnog nadmetanja i potpisani ugovori o zakupu zemljišta i izgradnji vjetroelektrana na lokalitetu Možura - opštine Ulcinj i Bar i lokalitetu Krnovo - opštine Nikšić i Šavnik. Ukupna planirana snaga ovih vjetroelektrana je 96 MW, a ukupna procijenjena godišnja proizvodnja 207 GWh.

U oblasti biomase, u izradi su veoma vrijedne studije, u saradnji sa Luksemburškom agencijom za razvoj o korišćenju biomase u Crnoj Gori. Sljedeći korak će biti identifikovanje lokalnih izvora za snabdijevanje ostacima iz šumske i drvne industrije radi njihovog korišćenja u projektima biomase. Što se tiče solarne energije, kroz Program

Ujedinjenih nacija za zaštitu životne sredine (UNEP) u implementacionoj fazi je projekat za primjenu solarnog zagrijavanja vode u Crnoj Gori.

U narednom periodu, od aktivnosti izdvajamo subvencioniranje kamatne stope za ugradnju solarnih kolektora za domaćinstva u Crnoj Gori, kako bi se stimulisalo korišćenje obnovljivih izvora energije. Stimulisanje sistema za proizvodnju toplote korišćenjem obnovljivih izvora je uobičajeno u Evropi i u prosjeku je oko 30 % ukupne investicije i mnogo je jeftinije da se stimuliše proizvodnja energije iz ovih sistema nego direktna proizvodnja električne energije.

U okviru pilot-projekata u javnom sektoru, posebno je značajan projekat "Energetska efikasnost u Crnoj Gori", čiji je cilj povećanje energetske efikasnosti u zgradama javnog sektora, a samim tim se smanjuje i uticaj na životnu sredinu. Pored toga, Sektor za energetske efikasnost Ministarstva ekonomije organizuje promociju u okviru koje se građanima dijele štedne sijalice i brošure sa praktičnim savjetima za energetske efikasno domaćinstvo, sve zarad zagovaranja koncepta održivog razvoja.

Sektor za preduzetništvo i industriju ima za zadatak da u narednom periodu promoviše razvoj „zelene ekonomije“. Ovaj sektor je prepoznao potrebu informisanja o CIP programu u kojem se nalazi i takmičenje za Eko-inovacije. Radi se o programu Zajed-

Stanica za električna bicikla na solarno napajanje, Podgorica

nice u kojem potencijalne projektne prijave subjekata ulaze u konkurenciju projekata iz čitave Evropske unije. Informisanost naših kompanija, uvidom u inovativne projekte koji su u 2008. godini odabrani kao kandidati za finansiranje u okviru takmičenja za Eko-inovacije, ima za cilj da motiviše naše privrednike da svojim inovacijama doprinesu razvoju usluga za proizvodnju uz ekonomske, socijalne i ekološke benefite.

Obrazovanje i održivi razvoj

Odgovornost za ono što znamo i što sve možemo da uradimo - imperativ je vremena u kome živimo. Otvorenost ka novim iskustvima, novim znanjima i novim mogućnostima preduslov je za našu budućnost i budućnost naše djece. Samo ako budemo odgovorni bićemo i održivi kao društvo, društvo u kome veoma veliku pažnju treba posvećivati obrazovanju. Obrazovanje je osnov i ključni faktor za ostvarivanje ekonomskog, društvenog i ekološkog razvoja Crne Gore. Cjelokupni razvoj države zasniva se na resursima od kojih su najvažniji ljudski resursi. Svaki ekonomski rast u budućnosti mora biti zasnovan na znanju i harmoniji sa održivim razvojem. Značaj obrazovanja u implementaciji koncepta održivog razvoja prepoznat je na globalnom nivou, pa su Ujedinjene nacije dekadu 2005-2014. proglasile Dekadom obrazovanja za održivi razvoj.

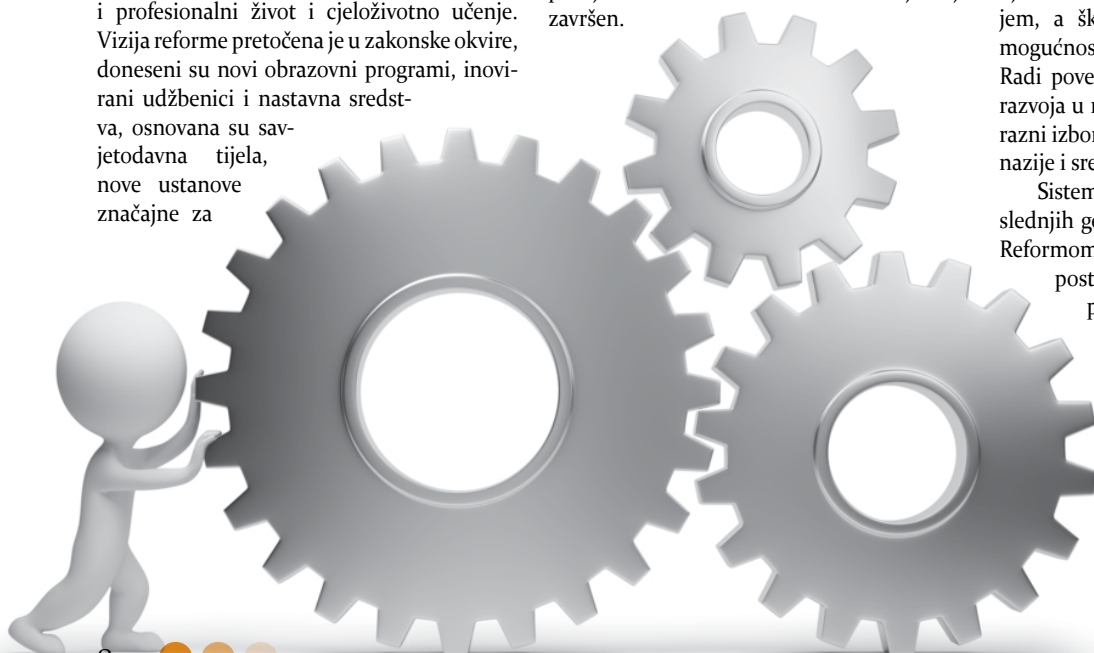
Posljednjih godina obrazovni sistem Crne Gore se mijenjao i sprovedene su razne mjere koje su se odnosile na postizanje održivosti sistema. Prioritetni zadaci Nacionalne strategije održivog razvoja za oblast obrazovanja su postizanje kvalitetnog obrazovanja za svu djecu, ostvarivanje Milenijumskih razvojnih ciljeva i ciljeva Nacionalnog akcionog plana za djecu, povećanje tematskih sadržaja održivog razvoja u nastavnim programima od predškolskog do univerzitetskog nivoa. Stvoreni su preduslovi koji će svim građanima Crne Gore osigurati sticanje znanja i vještina i kompetencija potrebnih za uspješan lični i profesionalni život i cjeloživotno učenje. Vizija reforme pretočena je u zakonske okvire, doneseni su novi obrazovni programi, inovirani udžbenici i nastavna sredstva, osnovana su savjetodavna tijela, nove ustanove značajne za

unapređivanje obrazovno-vaspitnog sistema, povećana je obuka zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama, kao i unapređenje postojeće infrastrukture neophodne za implementaciju reforme obrazovanja. Od školske 2009/2010. godine obrazovanje i vaspitanje djece i učenika u svim vaspitno-obrazovnim ustanovama (predškolskim osnovnim, gimnazijama i stručnim) realizuje se po novim obrazovnim programima, čime je proces primjene reformskih rješenja završen.

Omogućeni su uslovi da sva djeca osnovnoškolskog uzrasta, posebno romska, upišu i završe školu. Jedna od veoma važnih aktivnosti Ministarstva prosvjete i sporta jeste obezbjeđivanje besplatnih udžbenika romskoj djeci, djeci čiji su roditelji korisnici prava na materijalno obezbjeđenje porodice, djeci bez roditeljskog staranja i djeci koja se nalaze na porodičnom smještaju, kao i djeci palih boraca. Posljednjih godina povećan je broj djece obuhvaćene inkluzivnim obrazovanjem, a školama su obezbjeđene tehničke mogućnosti za uvođenje inkluzivne nastave. Radi povećanja tematskih sadržaja održivog razvoja u nastavnim programima, urađeni su razni izborni programi za osnovne škole, gimnazije i srednje stručne škole.

Sistem obrazovanja u Crnoj Gori je posljednjih godina unaprijeđen i osavremenjen. Reformom obrazovanja u Crnoj Gori uspostavlja se "društvo koje uči", odnosno pojedinac koji se obrazuje za život, za budućnost, za svakodnevnicu. Obrazovanje za održivi razvoj podrazumijeva da se uči, radi i živi za sutra. Obrazovanje za održivi razvoj znači odgovornost, koju dugujemo svojoj djeci, odnosno budućim generacijama.

Zdravlje i održivi razvoj

Uduhu globalnih napora na očuvanju i unapređenju zdravlja, Ministarstvo zdravlja planira da tokom ove godine nizom medijskih prezentacija naglasi važnost propagiranja zdravih stilova života, što je i jedan od zadataka Nacionalne strategije održivog razvoja.

Promjena nezdravih životnih navika može i mora poboljšati kvalitet života, produžiti očekivano trajanje života, a samim tim i smanjiti troškove zdravstvene zaštite. Zaštita, smanjivanje negativnog stresa, nekonzumiranje psihoaktivnih sredstava (droge, alkohol, cigarete), uravnotežena ishrana, redovna tjelesna aktivnost i higijena su temeljna područja povezana sa zdravljem, koje bi svaka moderna država trebalo da podrži.

Kroz programe kao što su Kontrola pušenja kod mladih, Akcioni plan za prevenciju narkomanije kod djece i omladine, Nasilje i zdravlje, Prevencija HIV-a u Crnoj Gori, Razvoj i zaštita mentalnog zdravlja u Crnoj Gori i mnogi drugi, koji su saglasni sa Milenijumskim ciljevima razvoja i globalnim trendovima razvoja evropskog zdravstva, Ministarstvo zdravlja u saradnji sa svim relevantnim zdravstvenim institucijama insistira na kontinuiranoj edukaciji ne samo zdravstvenih radnika, već i stanovništva.

Vodeći se tim smjernicama, a u susret Savjetskom danu borbe protiv pušenja koji se obilježava 31. maja, u narednom periodu posebnu medijsku pažnju posvetićemo prezentaciji Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ograničenju duvanskih proizvoda. S obzirom na to da je rasprostranjenost korišćenja duvanskih proizvoda u Crnoj Gori u samom vrhu evropskih zemalja i da je opšte-prihvaćena društvena navika, tokom medijskih prezentacija podsjetićemo na štetnost ne samo konzumiranja duvanskih proizvoda, već i na štetnost pasivnog pušenja, posebno kod najmlađe populacije. Predviđeno je da se medijska kampanja prezentuje sloganom: Stop duvanu! Cigareta NE, život DA!

U saradnji sa UNICEF-om, Ministarstvom prosvete i sporta, te Ministarstvom rada i socijalnog staranja, nastavljamo kampanju "Govorimo o mogućnostima", emitovanjem novih TV i radio spotova, bilborda i brošura, radi mijenjanja diskriminatorskih stavova prema djeci sa smetnjama u razvoju.

Promovisanje koncepta dojenja je veliki izazov i ovaj vid društvene mobilizacije sprovodi se u cijelom svijetu kroz organizovanu kampanju, koja doprinosi promjeni stavova i navika u ishrani, kako odojčadi tako i porodilja. Podržavajući »Baby friendly« program, a

svjesni činjenice da su prvi mjeseci života uz majčino mlijeko najbolji zalag za budućnost, Ministarstvo zdravlja će nedjalu promocije dojenja obilježiti u avgustu i tokom tog mjeseca aktivno propagirati dojenje.

Decembar je mjesec borbe protiv HIV/AIDS-a. Iako je broj registrovanih slučajeva zaraženih i oboljelih kod nas relativno mali, ipak postoji prijetnja za moguće rapidno povećanje oboljelih od te bolesti. U saradnji sa relevantnim zdravstvenim institucijama i NVO sektorom, i ove godine ćemo pokušati da preveniramo širenje HIV/AIDS-a u Crnoj Gori, a ujedno i da podignemo nivo svijesti građana o tome da nas takve osobe, pod uslovom da ne stupamo u neki od rizičnih kontakata sa njima, ne ugrožavaju.

Borba protiv karcinoma i »screening« programi ranog otkrivanja malignih oboljenja predstavljaju integrisanu akciju društva usmjerenu na faktore rizika i socijalno-ekonomске determinante zdravlja, uz aktivno učešće i odgovornost cijele države. Zato, prezentiranje programa ranog otkrivanja malignih oboljenja je prioritet našeg rada tokom cijele godine. Time se zaokružuje prevencija i nastavlja dinamika očuvanja i unapređenja zdravlja svih građana Crne Gore.

Poljoprivreda i održivi razvoj

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je 15. aprila 2011. godine objavilo prvi javni oglas bespovratne grant podrške za investicije u poljoprivredna gazdinstva, koji realizuje preko MIDAS projekta (projekat Svjetske banke "Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede"), u skladu sa Agrobudžetom za 2011. godinu.

Svi projekti koji budu finansirani preko MIDAS grant programa (iz IBRD-a i iz GEF sredstava) će biti predmet provjera sa aspekta životne sredine i socijalnih mjera zaštite. Svaka aplikacija koja bude podnesena sadržaće "ček listu" za mjere zaštite životne sredine i socijalne mjere zaštite.

Organska poljoprivreda je sistem održive poljoprivrede, visoko zasnovan na lokalnim resursima, koji održava ekološku ravnotežu i minimizuje negativan uticaj poljoprivrede na životnu sredinu.

U toku su dva projekta:

1) „Organska poljoprivreda u Crnoj Gori: zajednička podrška malim proizvođačima“, koji se realizuje u saradnji sa FAO-m, i

2) „Program razvoja organske poljoprivrede 2009-2012“, koji se realizuje uz podršku Ministarstva inostranih poslova Kraljevine Danske.

U proces kontrole i sertifikacije u organskoj poljoprivredi, u 2010. godini bilo je

Iskorišćavanje živih resursa mora vrši se u skladu sa održivim ekonomskim, ekološkim i socijalnim razvojem.

Održivi razvoj ostvaruje se:

- primjenom principa predostrožnosti u sprovođenju mjera zaštite i očuvanje živih resursa mora uz
- održavanje biološkog diverziteta;
- smanjivanjem uticaja ribolovnih aktivnosti na morski ekosistem;
- primjenom ekosistemski baziranog pristupa u ribarstvu;
- pravilnim i racionalnim obavljanjem ribolovnih djelatnosti u okviru ekonomičnog i konkurentnog ribarstva koje može da obezbijedi odgovarajući životni standard ljudi koji se bave ribolovom, uvažavanje interesa potrošača;
- uspostavljanjem principa razvoja odgovornog ribarstva;
- pribavljanjem mišljenja Instituta za biologiju mora pri donošenju odluka nadležnih organa.

uključeno 67 proizvođača (u 2009. godini 34 proizvođača). Veće interesovanje za organsku poljoprivredu i porast broja registrovanih proizvođača u 2010. godini rezultati su nastavka podrške razvoju organske poljoprivrede kroz Agrobudžet i projekata u ovom sektoru.

U sektoru **ribarstva**, donijet je zakon o morskom ribarstvu i marikulturi (sl.list CG, br. 56/09) koji uređuje upravljanje živim resursima mora, što obuhvata ulov, sakupljanje i zaštitu riba i drugih morskih organizama na principima održivog razvoja, u ribolovnom moru Crne Gore. Takođe, ovim

zakonom se uređuje i uzgoj riba i drugih morskih organizama.

Što se tiče sektora **šumarstva**, "održivo upravljanje znači briga o šumskim zemljištima i njihovo korišćenje na način, i u mjeri koja održava njihov biodiverzitet, produktivnost, regenerativnu sposobnost, vitalnost i njihov potencijal za ispunjavanje, sada i u budućnosti, relevantne ekološke, ekonomske i socijalne funkcije na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, i koje ne ide na štetu ostalih ekosistema". (MCPFE 1993).

Osnovni i dugoročni nacionalni program **upravljanja vodama** obavezno se

preispituje po isteku deset godina od njegovog donošenja, odnosno preispitivanja i kao takav obezbjeđuje jedinstvenost vodnog prostora na nivou Crne Gore. Zakonom o vodama („Sl.list RCG“, br.27/07) uređen je pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom. Zakonom o finansiranju upravljanja vodama („Službeni list Crne Gore“, br. 65/08) utvrđena je visina i način obračunavanja vodnih naknada i kriterijumima i načinu utvrđivanja stepena zagađenosti voda („Službeni list Crne Gore“, br. 29/09).

Berba grožđa, 13. jul-Plantaze, Podgorica

Odbrana i održivi razvoj

I majući u vidu očuvanje i zaštitu prirode, zdrave životne sredine i promociju održivog razvoja, Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore obavljaju određene aktivnosti koje značajno doprinose bržem i održivom razvoju zemlje. Jedan od najvećih bezbjednosnih rizika Crne Gore u ovom momentu je višak ubojnih sredstava u skladištima Vojske Crne Gore. Ministarstvo odbrane je preduzelo odgovarajuće obaveze, kako bi riješilo pitanje viškova zastarjelog naoružanja i municije i kako bi bile spriječene eksplozije u skladištima, ekološke i druge katastrofe.

Svako eksplozivno sredstvo poslije određenog vremena ima mogućnost samozapaljenja i postaje opasno. U interesu građana i održivog razvoja Crne Gore jeste da se taj višak naoružanja i municije uništi. Uništavanje viška naoružanja rješava se kroz tri programa: u okviru Programa demilitarizacije Crne Gore (MONDEM), u okviru tehničkog sporazuma potpisanog sa Vladom SAD o uništenju malog i lakog naoružanja i raznih vrsta municije, i preventivnim uništavanjem u organizaciji Ministarstva odbrane.

Ministarstvo odbrane proaktivno djeluje na smanjenje rizika od ekološke katastrofe koja prijete području Crne Gore ukoliko se višak naoružanja ne uništi blagovremeno i na adekvatan način. Treba istaći - prioritet MO jeste uništavanje viškova naoružanja putem ekološki neškodljive demilitarizacije. Izvođači su obavezni da prije početka uništavanja na bilo kojoj lokaciji izrade procjenu uticaja na životnu sredinu i vrše stalni monitoring stanja životne sredine. Centar za ekotoksikološka ispitivanja utvrdio je analizom uzoraka da uništavanje municije nema štetan uticaj po životnu sredinu, a Agencija za zaštitu životne sredine da u uzorcima zemljišta, vode i šumskih plodova, sa područja na kojem se uništava višak naoružanja, nema hemijski štetnih materija.

U okviru Druge misije i zadataka definisanih Strategijom nacionalne bezbjednosti, Vojska Crne Gore pruža podršku civilnim institucijama u zemlji prilikom prirodnih i vještački izazvanih katastrofa i u drugim kriznim situacijama, uključujući krize izazvane terorističkim aktivnostima. Evidentna je bila i pomoć pripadnika VCG u spasavanju i evakuaciji ugroženih ljudi i materijalnih dobara usljed poplava, obezbjeđenju

smještaja, ishrane i vode, snabdijevanju i transportu na prostoru ugroženom poplavama kao i pružanje opšte medicinske pomoći i pomoć u traganju i spasavanju na kopnu i iz vazduha.

Vojska Crne Gore je izvela i vježbu „ZETA 2011“, kojom je prikazana spremnost i obučenosť za podršku civilnim institucijama prilikom prirodnih i vještački izazvanih katastrofa i pružanje pomoći stanovništvu u slučaju poplava. Tom prilikom pripadnici Vojske prikazali su postupke evakuacije stanovništva iz poplavljenih kuća, prihvata ugroženog ljudstva, obezbjeđenja

ishrane, pružanja osnovne medicinske pomoći, dostavljanje hrane helikopterom na nepristupačno mjesto, saniranje posljedica poplave – dezinfekcija, komunikacije na poplavljenom području, podizanje i uređenje nasipa na rijeci...

Ministarstvo odbrane je 2007. godine istaklo da rješavanje viška naoružanja i municije (demilitarizacija) u kombinaciji sa uspostavljanjem sigurnog skladištenja, koje odgovara NATO standardima, predstavlja jedan od prioriteta u radu. U skladu sa takvim opredjeljenjima, urađena je identifikacija osnovnih prioriteta MONDEM programa, a to su:

- Smanjenje rizika po atmosferu i morsko okruženje u Bokokotorskom zalivu uništavanjem preko 100 tona toksičnog hemijskog opasnog otpada (tačno eksplozivno punjenje za rakete), u skladu sa međunarodnim najboljim praksama.
- Smanjenje rizika od eksplozije putem ekološki neškodljive demilitarizacije viška konvencionalne municije i eksploziva.
- Smanjenje rizika razvijanjem sigurne i bezbjedne skladišne infrastrukture i sistema upravljanja za konvencionalnu municiju, što je moguće bliže NATO standardima.
- Podrška reformi odbrane uništavanjem ograničene količine teškog naoružanja putem reciklaže.

Pravda i održivi razvoj

Iako nije eksplicitno prepoznato kao nosilac mjera u Akcionom planu za sprovođenje Strategije održivog razvoja, Ministarstvo pravde ima važno mjesto u implementaciji ovog dokumenta, zasnovanog na holističkom pristupu razvoju društva i države.

Ministarstvo pravde je od obnove nezavisnosti Crne Gore posvećeno reformi njenog pravosudnog sistema. Iako strateška dokumenta koja kanališu ovaj proces – Strategija reforme pravosuđa 2007-2012. i Akcioni plan za njenu implementaciju, u potpunosti korrespondiraju sa strateškim dokumentima za održivi razvoj u Crnoj Gori, izdvojićemo one aktivnosti Ministarstva pravde koje na najdirektniji način doprinose jačanju koncepta održivog razvoja u Crnoj Gori a to su: jačanje nepristrasnosti i samostalnosti pravosuđa, uvođenje besplatne pravne pomoći, posredovanje i alternativno kažnjavanje i institut notarijata.

Nepristrasnost pravosuđa normativno je u potpunosti zaokružena i usaglašena sa međunarodnim standardima, a garantovana je kroz institut izuzeća sudija i državnih tužilaca, etičke kodekse sudija i državnih tužilaca, kao i pravo na slučajnu dodjelu predmeta. Nepristrasno i samostalno pravosuđe jeste najbolji garant zaštite ljudskih prava i sloboda u skladu sa načelom vladavine prava.

Ojačana je dostupnost pravosudnih organa, kroz

uspostavljanje sistema besplatne pravne pomoći. Besplatna pravna pomoć obuhvata pravno savjetovanje, sastavljanje pismena, zastupanje u postupku. Crnogorski državljani, osobe bez državljanstva koje zakonito borave u Crnoj Gori, oni koji traže azil, stranci sa stalnim nastanjenjem i svi drugi koji zakonito borave u Crnoj Gori a korisnici su materijalnog obezbjeđenja porodice ili uživaju neko drugo pravo iz socijalne zaštite mogu da koriste besplatnu pravnu pomoć. Besplatnu pravnu pomoć mogu da koriste i djeca bez roditeljskog staranja, osobe sa posebnim potrebama, žrtve nasilja u porodici i ljudi slabog imovinskog stanja. Zakonom se uspostavlja uređen i organizovan sistem pružanja besplatne pravne pomoći koji je održiv i u skladu sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

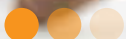
Po uspješnoj implementaciji instituta posredovanja, Crna Gora je već prepoznata u regionu Zapadnog Balkana. Dakle, parnični postupci mogu se riješiti i kroz sporazum ostvaren u postupku posredovanja. Postupak posredovanja moguć je u građansko-pravnim sporovima, uključujući i sporove iz porodičnih, privrednih i drugih imovinsko-

pravnih odnosa fizičkih i pravnih lica, te u parnicama iz radnih odnosa.

Jačanje pravne sigurnosti jedan je od ciljeva novog Zakona o izvršenju i obezbjeđenju. Njime se postiže efikasnije i profesionalnije izvršenje, unapređuje se poslovni ambijent, eliminišu biznis barijere, pojednostavljuje izvršenje sudskih odluka i rasterećuju sudovi.

Ministarstvo pravde će u narednom periodu biti snažno posvećeno promovisanju alternativnog kažnjavanja. Najvažnija alternativa kazni zatvora je, dakle, uslovna sloboda. Službenici Odsjeka za uslovnu slobodu koji će funkcionisati u okviru Sektora za izvršenje krivičnih sankcija pri Ministarstvu pravde, nadgledaće prestupnika u zajednici u ime suda. Uбудuće, izvršioci krivičnih djela nižeg rizika mogu, pod čvrstom kontrolom, služiti svoje kazne u zajednici, pa tako ne samo da oni nastavljaju da doprinose društvu, nego su i odvojeni od izvršilaca težih krivičnih djela. Ovako se sistem može bolje fokusirati na izvršioci krivičnih djela koji nose veći rizik. Nadalje, skoro jedna trećina onih koji dolaze u zatvor, dolaze zbog neplaćenih novčanih kazni, koju nijesu bili u mogućnosti da plate u određenom roku, pa se novčana kazna zamjenjuje kaznom zatvora. Za ovakve prestupnike uspostaviće se mogućnost obavljanja društveno korisnog rada, tj. od njih se traži da odrade određen broj sati dobrovoljnog rada u javnom interesu kako bi odslužili izrečenu kaznu.

Crnogorski pravni sistem sada ima i institut notara. Javni bilježnici će umnogome rasteretiti sudove, time što će građani imati mogućnost da se, umjesto sudu, obraćaju notarima za sklapanje pravnih poslova, potpisivanje ugovora, ovjeru dokumenata i tako dalje.

Međunarodni odnosi i održivi razvoj

Održivi razvoj je oblast od globalnog značaja. Crna Gora je čvrsto opredijeljena da se na karti svijeta nađe u društvu država koje su promišljeno pristupile kreiranju i implementaciji razvojnih politika i strategija. Iako po veličini mala, Crna Gora, kao deklarativno prva ekološka država na svijetu, odgovorno i aktivno učestvuje u radu relevantnih multilateralnih organizacija i doprinosi uspjehu i afirmaciji zemlje u međunarodnom kontekstu.

Održivi razvoj sadrži ekonomsku, socijalnu i ekološku komponentnu i ima za cilj kreiranje okruženja u kome će svaki segment biti podjednako tretiran. Neophodnost integrisanog pristupa ovoj problematici naročito dobija na značaju dodjeljivanjem Crnoj Gori statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, što je glavni spoljopolitički prioritet o kome postoji široki politički i društveni konsenzus. Ispunjenjem sedam preporuka EU, Crnoj Gori će biti dodijeljen datum početka pretpripravnih pregovora, čime će se otvoriti dodatni prostor za unapređenje perspektiva održivog razvoja.

Crna Gora razvija saradnju na multilateralnoj i na bilateralnoj osnovi sa brojnim partnerima. Preko svojih diplomatsko-kon-

Početak radova na izgradnji ekološke zgrade Ujedinjenih nacija u Podgorici, prvog takvog objekta UN-a u svijetu

zularnih predstavnistava u preko 20 zemalja, Crna Gora je predstavljena i aktivno učestvuje u brojnim agencijama, naročito u sistemu Ujedinjenih nacija i specijalizovanim agencijama, kao što su UNEP, UNDP, UNIDO, FAO, UNECE, UNCTAD, IRENA i dr. Crna Gora je, u maju 2011, postala članica Komisije za održivi razvoj UN za period od 2011. do 2014. godine.

Sticanjem članstva u NATO, Crna Gora će unaprijediti kapacitete da efikasnije predupređuje i sanira eventualne posledice prirodnih katastrofa. NATO obezbjeđuje znatna sredstva za zaštitu životne sredine kroz program Bezbjednost kroz nauku i Komitet za pitanja izazova modernih društava.

I regionalna saradnja, uz EU i NATO integracije, je spoljopolitički prioritet Crne Gore. U prethodnom jednoipogodišnjem periodu, tokom crnogorskog predsjedavanja trima najvažnijim regionalnim inicijativama - Procesom saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), Centralno-evropskom (CEI) i Jadransko-jonskom inicijativom (JJI), naročiti akcenat stavljen je na promovisanje zaštite životne sredine, energetske efikasnost, sa fokusom na obnovljive izvore i održivi razvoj. U okviru svake od navedenih inicijativa, u saradnji sa relevantnim resorima i involviranim institucijama, održani su posebni sastanci, na ekspertskom i ministarskom nivou, posvećeni održivom razvoju. Posebnu vrijednost na ovom planu ima prijem Crne Gore u Kvadrilateralnu komisiju za zaštitu Jadrana. Unija za Mediteran, organizacija koja okuplja 43 države Mediterana i EU, sa large scale projektima poput Mediter-

anskog solarnog plana, izuzetan je prostor za uspostavljanje projektno usmjerene saradnje u oblasti održivog razvoja.

Od aktivnosti na bilateralnom planu, najznačajnija saradnja ostvaruje se sa Njemačkom, čija je razvojna banka KfW opredijelila donaciju od 400.000 eura za izradu studija uticaja hidroelektrana na Morači na životnu sredinu i Austrijom, koja je od 1998. godine Crnoj Gori donirala oko 14 miliona €. Najveći dio ove razvojne pomoći dolazi preko Austrijske agencije za razvoj (ADA), a od 2007. godine u Podgorici radi i poseban Koordinacioni biro za tehničku saradnju Austrijske ambasade. Najznačajniji projekat u saradnji sa ADA je izgradnja eko zgrade UN u Podgorici koja će se u potpunosti napajati putem solarnih ćelija, za koje je ADA obezbijedila 960 000 eura.

Evidentni trend klimatskih promjena na globalnom nivou, koje se manifestuju i na našim prostorima u vidu temperaturnih ekstrema, suša i poplava, kao i ekonomske i ukupne društvene tendencije, iziskuju od svih nadležnih institucija i involviranih aktera u Crnoj Gori, kao prvoj ekološkoj državi u svijetu, odgovoran odnos prema zaštiti jedinstvene životne sredine, kao i racionalno osmišljavanje razvojne strategije. U tom procesu, diplomatija će nastaviti da, kroz postojeće okvire regionalne i šire međunarodne saradnje i razvijanje novih partnerskih odnosa, igra značajnu ulogu u promovisanju, koncipiranju i realizaciji programa održivog razvoja, kao prioritarnog strateškog nacionalnog interesa

Crna Gora je potpisnica brojnih konvencija i protokola koje su veoma značajne za održivi razvoj, poput ovih - Protokol iz Kjota uz Okvirnu konvenciju UN o klimatskim promjenama, Konvencija o biodiverzitetu, Konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama, Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija), Konvencija o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, Konvencija o prevenciji zagađenja mora izlivanjem otpada i drugih materija, Konvencija o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja, Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja i njihovog uništenja, Konvencije UN o borbi protiv dezertifikacije u zemljama s teškom sušom i dr.

Kultura i održivi razvoj

Iako prisutan u javnom diskursu već izvjesno vrijeme, pojam održivog razvoja nema preciznu definiciju kada je u pitanju njegova upotreba van konteksta zaštite životne sredine. Ipak, koncept održivog razvoja primjenjiv je na niz sfera društvenog života, u kojima uz primjenu ostalih koncepata može donijeti dugoročnu dobrobit.

Oblast kulture je svojevrsna društvena realnost, slika društva kome pripada. Kultura je tačka presjeka mnogih društvenih veza i sfera i zato je posebno kompleksna.

Održivi razvoj u kulturi je na normativnom nivou prepoznat kroz set zakona iz oblasti kulturne baštine, Zakon o kulturi, a na strateškom nivou kroz Nacionalni program razvoja kulture 2011-2015. godine. Na lokalnom nivou biće prepoznat kroz izradu opštinskih nacionalnih programa koji su propisani Nacionalnim programom razvoja kulture za pet godina, prvom nacionalnom strategijom razvoja ove oblasti.

Dosadašnja praksa odnosi se većim dijelom na primjenu održivog razvoja u rekon-

strukciji i revitalizaciji kulturnih dobara, prije svega nepokretnih, što je takođe u tijesnoj vezi sa prostornim planiranjem i pejzažnom arhitekturom. Nepokretna kulturna dobra su često dio kulturnih pejzaža, suživota elemenata kulturne baštine sa okolinom koji zajedno kreiraju izuzetne komplekse po kojima je Crna Gora prepoznata.

Do sada je u Crnoj Gori zaštićeno 357 nepokretnih kulturnih dobara, od kojih značajan dio zahtijeva manje ili veće intervencije. Projekti rekonstrukcije zahtijevaju posebnu pažnju i odgovornost, jer je zaštita kulturnih vrijednosti uvijek na prvom mjestu. Kulturna dobra su nosioci kulturnog i nacionalnog identiteta, zbog čega se moraju stvoriti uslovi za njihovu apsolutnu zaštitu, a onda i unapređenje u kome održivi razvoj igra značajnu ulogu, prije svega kada je u pitanju osmišljavanje buduće namjene određenih kulturnih dobara. Projekti i programi koje implementiraju Ministarstvo kulture i nadležne insitucije, a čiji su utemeljivači međunarodni subjekti poput UNESCO, Sav-

jeta Evrope i Evropske komisije, zahtijevaju moderan pristup kulturnoj baštini kroz implementaciju principa održivog razvoja. Sve češće se pojavljuju projekti koji su u potpunosti zasnovani na održivom razvoju, jer postoje brojne mogućnosti upotrebe kulturne baštine, a koji omogućavaju dugoročne strategije unapređenja kulturne baštine.

U sferi umjetnosti, održivi razvoj prepoznat je u oblasti kreativnih industrija, koja svojom kompleksnošću stvara uslove za izražavanje različitih pristupa ovom principu i njegovoj upotrebi. Pravilnom primjenom održivog razvoja u umjetnosti, ili u kulturi uopšte, obezbjeđuje se solventnost, isplativost kulture, stvaraju se nova radna mjesta i kreira komercijalna vrijednost kulturnog proizvoda. Ministarstvo kulture godišnjim konkursima podržava projekte zasnovane na principu održivog razvoja, a oni se uglavnom odnose na manifestacije i festivale, tradicionalne zanate i vještine, te kreativne industrije.

Otvaranje izložbe „Balkanologija – nova arhitektura i urbani fenomeni u Jugoistočnoj Evropi,“ Podgorica

